

Cédric Hèle instituut vzw

historiek van de psycho oncologie

Wim Distelmans

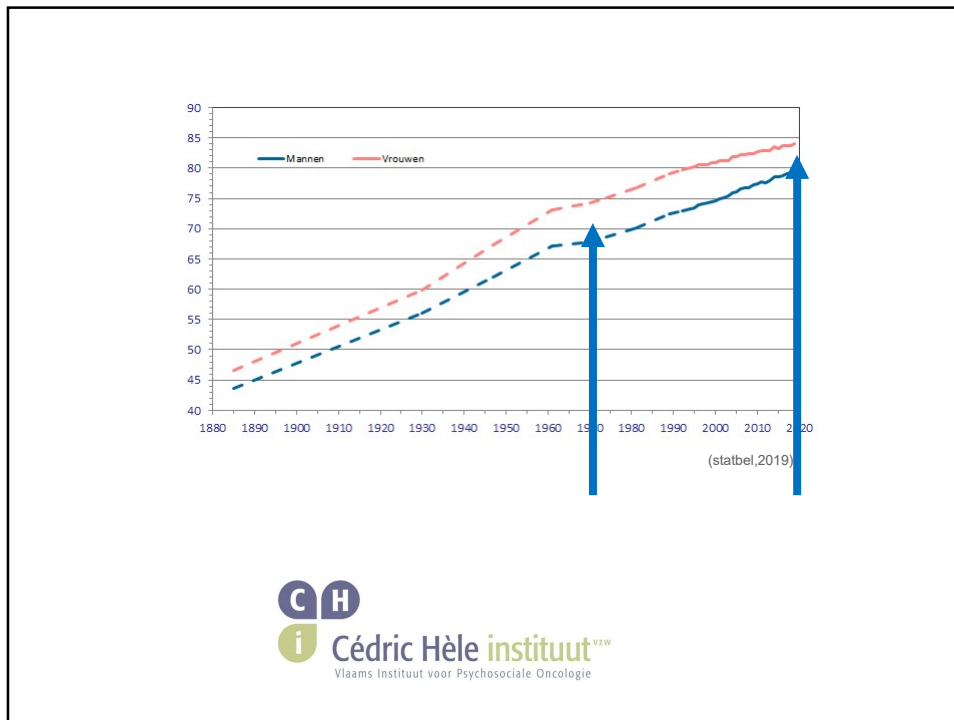

1

**kanker is een 'beschavingsziekte'
door stijgende levensverwachting
in westerse landen**

2

3

Levensverwachting westerse landen verhoogd dankzij

- **afwezigheid van besmettelijke ziekten, epidemieën**
- **hygiëne (riolering, sanitair, zuiver drinkwater)**
- **goed voedsel, levensomstandigheden (verwarming)**
- **vrede**
- **(geneeskunde: o.a. antibiotica)**

CH
i Cédric Hèle instituut^{vzw}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

4

**levensverwachting westerse landen
verhoogd dankzij**

- afwezigheid van besmettelijke ziekten, epidemieën
- hygiëne (riolering, sanitair, zuiver drinkwater)
- goed voedsel, levensomstandigheden (verwarming)
- vrede
- (geneeskunde: o.a. antibiotica)

**maar tevens optreden van
'beschavingziekten'**

- kanker
- orgaanfalen (hart, longen, artrose, dementie, ...)

Cédric Hèle instituut^{VZW}
 Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

5

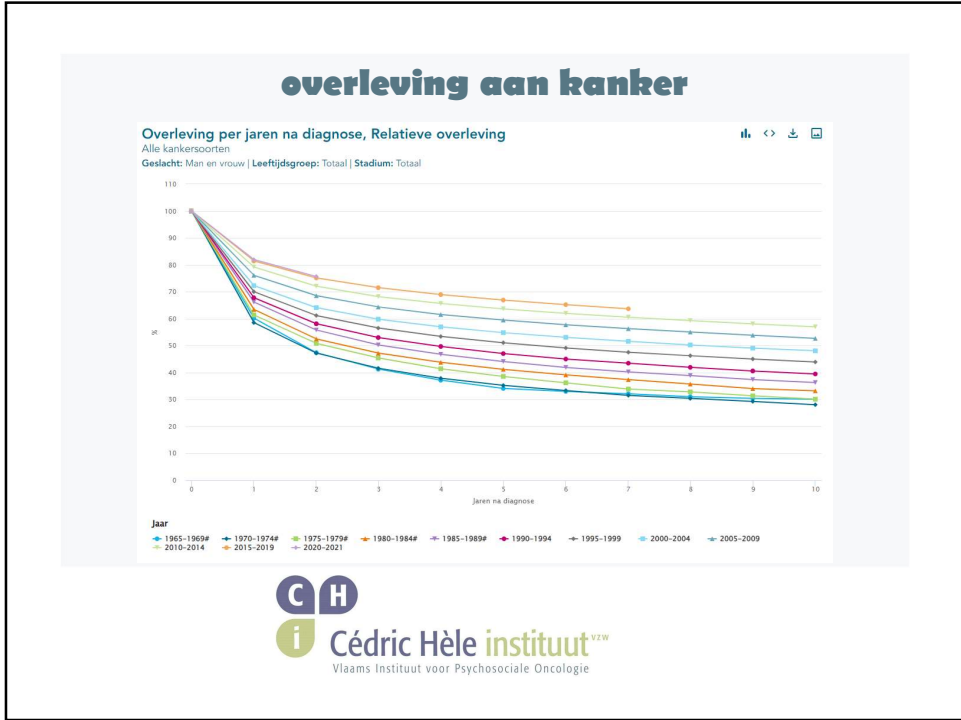
'beschavingziekten' zoals kanker

du
wegen hogere levensverwachting (vergrijzing)

maar ook
wegen zwaarlijvigheid, rookgedrag, pollutie

Cédric Hèle instituut^{VZW}
 Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

6

7

daarom 'kanker'

tot 1970

TABOE!

CH
i Cédric Hèle instituut vzw
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

8

psychologische opvang kankerpatiënten quasi onmogelijk

door **1ste stigma: kanker = dood**
geen behandeling

diagnose meedelen was inhumain / liegen / familie hield het geheim
schaamte en schuld / angst voor besmettelijkheid
terminale kankerpatiënten werden verzorgd door religieuze
groeperingen (klooster; bv. hospice de Beaune)

door **2de stigma: mentale ziekte = geen oorzaak**
geen behandeling

negatieve attitude tegen mentale ziekte;
tegen psychologische problemen zelf; als gevolg van ziekte

Cédric Hèle instituut ^{VZW}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

9

kentering **1ste stigma** door antikanker successen en initiatieven (1)

- **begin 1900; sporadische curatie door heelkunde**
Europa; bevolking moest geïnformeerd i.v.m. kankergerelateerde 'symptomen'
- **1913; American Cancer Society; informatie over symptomen, behandeling en preventie: 'fight cancer with knowledge'**
- **rond 1925; radiotherapie, maar vooral palliatief na falen heelkunde**
- **1937; oprichting National Cancer Institute**
- **1948; eerste remissie van acute leukemie door aminopterine, gevolgd door remissie van Hodgkin door mustine**
- **begin 1950; curatie van choriocarcinoom door methotrexaat**

Cédric Hèle instituut ^{VZW}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

10

kentering 1ste stigma door antikanker successen en initiatieven (2)

- **1960: succes bij pediatrische tumoren: ALL, seminoom, Hodgkin 'hospice beweging'**
onderzoek bevestigt verband tabak en longkanker
- **1971: National Cancer Act van Richard Nixon / 'War on Cancer'**
- **midden 1970: post Vietnam: informed consent en DNR codes**
- **1980: 8 miljoen overlevenden; kanker: 'uit taboe-sfeer'**
aandacht voor levenskwaliteit en pijn- en symptoomcontrole
- **1990-2000: combinatie-behandelingen: high tech inspanningen**
maar meer besef 'War on Cancer' (nog) niet te winnen
wel levensverlenging; aandacht voor palliatie / euthanasie
- **2000-2023: doelgerichte therapie, stamcellen, betere diagnostica**

11

kentering 1ste stigma door belang mensen- en patiëntenrechten (1)

- **door de nazi-processen te Nuremberg en Vietnam informed consent was belangrijk**
recht op diagnose, prognose en behandeling
- **ondanks therapeutische successen**
1/4 → 1/3 (vergrijzing) overlijdt aan kanker
- **dankzij open dialoog**
meer en meer aandacht voor
psychologische impact van kanker

12

kentering 1ste stigma door belang mensen- en patiëntenrechten (2)

arts-patiënt relatie

- vroeger: meer verticaal en paternalistisch
- nu: meer horizontaal en in overleg

zorgconcept versus beslissingsconcept

Cédric Hèle instituut^{vzw}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

13

kentering 2ste stigma door aandacht en therapie voor mentale zieken (1)

- 1800: psychiatrische patiënten werden geïsoleerd in 'pastorale voorzieningen'
- eind 1800: psychiatrie in algemene ziekenhuizen
Adolph Meyer (John Hopkins): 'whole person'
- 1902: eerste psychiatrische eenheid in algemeen ziekenhuis
(Albany, NY)
- 1930: psychiatrische consultaties voor somatische ziekten
maar: veel weerstand of minstens onverschilligheid
begrip 'consultatie-liaison psychiatrie'
concept 'psychosomatiek' met psychoanalytische
oriëntatie (rheumatoïde artritis, ulcus, hypertensie,
Crohn, kanker?)

Cédric Hèle instituut^{vzw}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

14

kentering **2de** stigma door aandacht en therapie voor mentale zieken (2)

- **1951-52: artikel over psychologische reacties op kankerdiagnose**
- **midden 1950: artikel over psychologische oorzaken van kanker**
psychiaters ondersteunen de mededeling aan de patiënt van de diagnose van kanker
- **eind 1950: opkomst psychofarmaca: chloorpromazine, haloperidol**
- **1960: Elisabeth Kübler-Ross, Cicely Saunders**
- **midden 1970: eerste meetinstrumenten**
First National Conference on Psychosocial Research
QOL committee for training / research in cancer, ...
- **1977: Psychiatrische dienst in M&KCC**
- **1982: British POS; 1984: IPOS; 1986: APOS; HDI; 1988; CHI; 2003**

i Cédric Hèle instituut^{vzw}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

15

du:

↗ **méér kanker, maar ook méér overlevers**
↘ **méér psychotherapeutische mogelijkheden**

→ **1975: formele start 'psycho oncologie'**

- **samen met de opkomst van de waarheidsmededeling**
- **sterk partnership tussen psycho oncologie en palliatieve zorg**
- **Barry Bultz: distress is 6de vitaal teken**

bloeddruk
polslag
ademhaling
temperatuur
bewustzijn

i Cédric Hèle instituut^{vzw}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

16

psycho oncologie

- **interdisciplinaire subspecialiteit van oncologie gericht op de emotionele reacties van patiënten tijdens elk stadium van hun ziekte, alsook van hun familie en de hulpverleners (psychosociaal)**
- **psychologische, sociale en gedragsmatige variabelen die een invloed hebben op kanker preventie, risico en overleving**

Cédric Hèle instituut^{VZW}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

Jimmie Holland

17

psycho oncologie

- **klinische opvang op elk stadium patiënt/familie**
→ **relatie palliatieve zorg**

- **psychosociale en gedragsmatige invloeden**

preventie roken, dieet, alcohol, ...

risico genetic counseling; preventief behandelen, distress, ...

overleving therapietrouw, opvolging, angst recidief, omgaan met mutilatie, chemobrain

Cédric Hèle instituut^{VZW}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

18

klinische psycho oncologie vs. palliatieve zorg

4 pijlers van ernstig, ongeneeslijk ziek zijn:

- **pijn- en symptoomcontrole (fysiek én psychisch)**
- **psychologische opvang patiënt/familie**
- **sociale ondersteuning**
- **aandacht voor existentiële pijn**

19

klinische psycho oncologie vs. palliatieve zorg

klinische psycho oncologie

- **enkel kanker**
- **zowel preventief, curatief als palliatief stadium**

palliatieve zorg

- **oorspronkelijk enkel kanker, nu alle ziekten**
- **enkel palliatief: ernstig, ongeneeslijke ziekten**

20

21

klinische psycho oncologie vs. palliatieve zorg

psychologie

- pas na WO II apart van filosofie
- progressieve inschakeling in kliniek
- sterke wetenschappelijke basis
- zowel bij 'normale' mensen als bij psychiatrische patiënten

CH
i Cédric Hèle instituut^{VZW}
Vlaams Instituut voor Psychosociale Oncologie

22

klinische psycho oncologie vs. palliatieve zorg

klinische psychologie

- **tweedelijns zowel in psycho oncologie als in palliatieve zorg bij kankerpatiënten**
  - **maakt vaak deel uit van**
    - 'palliatief' support team**
    - 'psychosociaal' support team**
- } alle ongeneeslijke en alle kankerpatiënten

23

Cédric Hèle instituut vzw

opgericht in 2003

- **aanspreekpunt / thuisbasis hulpverleners**
- **opleiding**
- **signaalfunctie**
- **stimuleren onderzoek/ nieuwe aanpak**

24

Cédric Hèle instituut vzw

De grootste vergissing in de behandeling van ziektes is het bestaan van hulpverleners die zich uitsluitend met het lichaam bezighouden en anderen uitsluitend met de geest, terwijl de twee niet te scheiden zijn.

naar Plato